

ARCHITEKTURA W MIEŚCIE ARCHITEKTURA DLA MIASTA

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA
W MIASTACH ZIEM POLSKICH
W „DŁUGIM” DZIEWIĘTNASTYM WIEKU

ARCHITEKTURA W MIEŚCIE ARCHITEKTURA DLA MIASTA

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA
W MIASTACH ZIEM POLSKICH
W „DŁUGIM” DZIEWIĘTNASTYM WIEKU

ARCHITEKTURA W MIEŚCIE ARCHITEKTURA DLA MIASTA

PRZESTRZEŃ PUBLICZNA
W MIASTACH ZIEM POLSKICH
W „DŁUGIM” DZIEWIĘTNASTYM WIEKU

redakcja naukowa
Aleksander Łupienko
Agnieszka Zabłocka-Kos

Institut Historii PAN
Warszawa 2019

Recenzje

Urszula Bęczkowska, Bohdan Cherkes, Jan Maciej Chmielewski, Joanna Drejer, Rafał Eysymontt, Małgorzata Karpińska, Tomasz Kizwalter, Magdalena Koch, Lechosław Lameński, Marta Leśniakowska, Małgorzata Omilanowska, Michał Pszczółkowski, Katarzyna Rozmarynowska, Łukasz Tomasz Sroka, Krzysztof Stefański, Tadeusz J. Żuchowski, Igor Żuk

Redakcja, korekta i indeks

Ewa Bazyl

Opracowanie graficzne i projekt okładki

Dariusz Górski

Na okładce

Widok na Krakowskie Przedmieście w Warszawie od strony placu Zamkowego, obraz J. Wyszyńskiego z ok. 1862–1865 r.; ze zbiorów Muzeum Warszawy

© Copyright by Instytut Historii im. Tadeusza Manteuffla Polskiej Akademii Nauk

ISBN 978–83–65880–53–6

Publikacja dotowana ze środków publicznych Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego

Wydanie I, Warszawa 2019

Instytut Historii PAN

Rynek Starego Miasta 29/31

00–272 Warszawa

22 831 02 61–62, w. 44

www.ihpan.edu.pl

<http://ksiegarnia-ihpan.edu.pl>

wydawnictwo@ihpan.edu.pl

Druk i oprawa
Fabryka Druku

SPIS TREŚCI

Wprowadzenie	7
Aleksander Łupienko, <i>Miejska przestrzeń publiczna w „długim” XIX wieku. Rozważanie wstępne</i>	9
Rafał Makała, <i>Pomniki narodowe w przestrzeni miejskiej w (środkowej) Europie drugiej połowy XIX i początków XX w.</i>	27
Maciej Janowski, <i>Naród wyobrażony w przestrzeni miejskiej. Przypadek Budapesztu</i>	47
Maciej Falski, <i>Uniwersalne i lokalne aspekty obiektów reprezentacyjnych w przestrzeni miast habsburskich. Dwa przypadki z Zagrzebia i Osijeku</i>	69
Tetiana Vodotyka, <i>Przemiany przestrzeni komercyjnej Kijowa w drugiej połowie XIX i na początku XX wieku</i>	89
Aleksander Łupienko, <i>Miejskie parki publiczne zaboru rosyjskiego i austriackiego jako przestrzenie publiczne w drugiej połowie XIX wieku</i>	109
Felix Ackermann, <i>„Grüsse aus Wronke”. Zakład Karny we Wronkach jako miastotwórcza infrastruktura państwowa</i>	141
Zabór austriacki	
Jakub Lewicki, <i>Przestrzenie publiczne w krajobrazie Lwowa końca XIX wieku</i>	163
Emilia Kiecko, <i>Piękno miasta i przestrzenie reprezentacyjne w projektach konkursowych na Wielki Kraków</i>	189
Wojciech Szymański, <i>Kraków – Troja. Geografia wyobrażona Stanisława Wyspiańskiego</i>	219
Hanna Kozińska-Witt, <i>Zasypanie Starej Wisły i powstanie Plant Dietlowskich w Krakowie: początek integracji dzielnic o różnym charakterze wyznaniowo-społecznym?</i>	239
Natalia Bursiewicz, <i>Od średniowiecznego placu targowego do dziewiętnastowiecznego placu reprezentacyjnego. Refleksje wokół przemian architektoniczno-przestrzennych placu Matejki w Krakowie</i>	257

Zabór rosyjski

Krzysztof Stefański, <i>Łódź – miasto bez centrum?</i>	279
Kamil Śmiechowski, <i>Podziały społeczne i praktyki przestrzenne w przestrzeni miejskiej Łodzi pod koniec XIX i na początku XX wieku</i>	295
Grzegorz P. Bąbiak, <i>Pogrzeby patriotyczne w przestrzeni Warszawy w XIX wieku</i> .	315
Makary Górczyński, <i>Papierowa metropolia? Projekty regulacyjne dla Warszawy na przełomie XIX i XX wieku: rekonesans badawczy</i>	333
Marzena Gałęcka, <i>Ulica Krakowskie Przedmieście w gubernialnym mieście Lublinie</i>	383

Zabór pruski/niemiecki i prowincja śląska

Hanna Grzeszczuk-Brendel, <i>Przestrzeń publiczna – przestrzeń obywatelska. Dwugłós dawnego placu i alei Wilhelmowskich w Poznaniu w XIX i XX wieku</i> ...	403
Joanna Kucharzewska, <i>Modyfikacje przestrzeni miejskiej na przykładzie placu Teatralnego w Toruniu. Dziedzictwo materialne i treści znaczeniowe</i>	425
Bogna Derkowska-Kostkowska, <i>Kształtowanie struktury urbanistyczno-architektonicznej Bydgoszczy w czasach zaboru pruskiego i jej strefy reprezentacyjne</i>	443
Maja Kwiecińska, <i>Rozwój założeń promenadowych w miastach śląskich w „długim XIX w.”: Brzeg, Głogów, Świdnica</i>	467
Biogramy	487
Indeks osób	493

Przestrzeń publiczna jest fizycznym, namacalnym obszarem, który z reguły można dość precyzyjnie określić. Jednocześnie stanowi także konstrukt myślowy wyposażony w liczne atrybuty konotujące idee m.in. z dziedziny prawa, polityki bądź estetyki. Naukowe rozpoznanie miejskiej przestrzeni publicznej to jeden z kluczy do zrozumienia tego nieskończenie skomplikowanego układu fizyczno-społeczno-mentalnego, jakim jest miasto.

W niniejszym tomie, drugim w serii „Architektura w mieście, architektura dla miasta”, publikujemy teksty przedstawicieli dwóch różnych dziedzin humanistyki: historyków i historyków sztuki. To wspólny namysł nad rolą, znaczeniem i funkcjonowaniem przestrzeni publicznej w ujęciu naukowców, którzy operując nieco odmiennymi kategoriami, przemawiają do nas wspólnym językiem. Teksty te przedstawiają różne interpretacje przestrzeni publicznej w miastach dawnej Rzeczypospolitej Obojga Narodów w okresie zaborów. Studia te uzupełniają artykuły o dziewiętnastowiecznych miastach z krajów ościennych: monarchii habsburskiej, Rosji i Prus, co daje szeroki materiał porównawczy i otwiera nowe horyzonty badawcze.

Aleksander Łupienko, Agnieszka Zabłocka-Kos

9 788365 880536 >

<http://rcin.org.pl>